

בארה של תורה

פשט עיון ודרש בפרשת השבוע ופניני השקפה לקח ומוסר

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' -9744220-08

דוא"ל:

rg5740@gmail.com

גליון 207 אדר תשע"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת שרה בת זיהרה ומשה מעודה ז"ל ע"י בתה מרגלית ויאיר שלומי הי"ו

פרשת כי תשא - פרה

הרב והשעון ומה שביניהם

"ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה וגו', והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה" (לג, ז)

בתרגום יונתן מבואר ש"מבקש ה'" הוא כל מי מישראל שביקש לעשות תשובה על חלקו בחטא העגל. ולבאורה הרי תשובה אפשר לעשות בכל מקום ומדוע אם כן היו צריכים לצאת אל אהל משה כדי לשוב בתשובה. ונראה על פי המבואר בצדקת הצדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין (אות רנה'), שבפסוק זה העידה התורה על אופן תשובתם של ישראל על חטא העגל. כי התשובה הראויה היא תשובת המשקל, ובמה שקלקל האדם מוטל עליו לתקן על ידי שיתנהג בהיפך. ושוש חטא העגל הוא בקשתם ורצונם של ישראל לעבוד את ה' בלא רב, ושתהא הנהגתם על ידי עגל שאינו מבין בין ימינו לשמאלו ושאינן הם יראים ממנו ואינו מטיף להם מוסר. וכדי לתקן זאת יצא משה ונטה את אהלו מחוץ למחנה, בעבור שכל מי שירצה לעשות תשובה ולתקן את חטאו יבקש לעצמו רב, וימאן להיות מבלעדי משה רבינו, ויצא מן המחנה אל אהל משה להסתופף בצילו ולשהות בקרבתו בכל רגע.

ומכאן נלמד מוסר נפלא, שהרי בני ישראל חטאו בעגל לאחר שקיבלו את התורה, וידוע שבאותה שעה היו במדרגה שירדו את כל התורה כולה, ולמרות מדרגתם הרמה, משיקשו להיות בלי רב ומורה דרך נתעורר עליהם חרון אף גדול והייתה קפידא נוראה עליהם. כי בלא רב, גם אדם שיוודע את כל התורה מסוגל לרדת לבאר חתה. וקל וחומר בן בנו של קל וחומר לנו שאיננו במדרגה כזו של יגיעת התורה, שמוכרחים וחייבים אנו לעשות לעצמנו רב שיוורנו אורחות ישר, ובלעדיו עד היכן נגיע. [ומי חכם כשלמה המלך, שהעידו בו חז"ל (ברכות ה, א) שכל זמן שהיה רבו שמעי בן גרא חי לא נשא את בת פרעה].

ב. ולהלן (לד, ל) נאמר "וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו". ופירש רבי צדוק הכהן על פי דרכו הנ"ל שגם יראה זו היתה חלק מתשובת ישראל, שיבינו וידעו שהרב מרומם מהם וייראו ממנו והיה כפופים אליו וסרים למרותו, וכך יתעלו בדרך ה'. ויש בנותן טעם לצטט בענין זה את דבריו המופלאים של הגאון רבי יצחק הוטנר בעל הפחד יצחק (אגרות וכתבים איגרת קלבי'), מלפנים, בכל העיירות היה שעון העיר עומד במקום גבוה, באופן שאם היו רוצים להגיע אליו היו מוכרחים להשתמש בסולם. הפיקחים היו אומרים שהעמדת שעון העיר במקום גבוה, יש לה שני טעמים, אחד חיצוני ואחד פנימי. הטעם החיצוני הוא כדי שיראיהו גם ממרחק. אך הטעם הפנימי הוא שמאחר שעיקר ענינו של שעון העיר הוא כדי שהקהל יכונן את השעה על פיו, הרי שאם היה עומד במקום נמוך, אז היה כל אחד נוגש אליו ומכוון את הזמן של שעון העיר בהתאם לשעונו הפרטי, וממילא היתה מתבטלת על ידי כך כל התכלית של שעון העיר. אך עכשיו שמעמידים אותו במקום גבוה, ואין בידו של היחיד לגשת אליו ולהתאימו לשעונו הפרטי, הרי בהכרח שהוא מכוון את שעונו הפרטי על פי שעון העיר".

ולאור הדברים הללו כתב הגר"י הוטנר באיגרת לקהילה שציינה עשור לכהונתו של רב הקהילה. "בעוונותינו הרבים, נמצאות לדאבונו הרבה קהילות שאינם מבינות שעליהן להעמיד את המרא דאתרא במקום גבוה, ומכיון שהוא עומד במקום נמוך, הרי כל יחיד נוגש אליו ומתאימו לדעתו

הפרטית, וכל מעלת והשפעת המרא דאתרא מתבטלת על ידי כך. שמחים אנו לראות כי קהילתכם יודעת את הסוד להמציא מקום גבוה להעמיד בו את המרא דאתרא שלכם, באופן שגובה זה שולל את האפשרות מכל יחיד להפעיל ולכוון את דעתו של המרא דאתרא כפי הנראה אליו." [וראה עוד להלן]

מי קודם בסנדקאות: גדול הדור או ראש הכולל?

בהמשך לדברים הנ"ל יש לדקדק שהרי אלו שיצאו מן המחנה אל האהל ביקשו את משה, ומדוע נאמר "והיה כל מבקש ה'". ורש"י עמד בזה ופירש "כל מבקש ה' - מכאן למבקש פני זקן כמקבל פני השכינה", או כלשון הירושלמי בעירובין (פ"ה ה"א) "כל מבקש משה אין כתיב כאן אלא כל מבקש ה', מכאן שכל המקבל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה".

ונראה בעומק הענין על פי דברי הבית הלוי, שמחשבת ישראל בחטא העגל היתה לטובה, באשר סברו שמה שהיה עומד בינם לבין ה' לא שב, וביקשו לפעול על פי ידיעתם בנסתרות איזה דבר שיקשר בינם לבין השכינה. ועל כן עתה ששבו בתשובה רצה ה' ללמדם שהדרך אליו עוברת רק דרך רב, ובלי רב, האדם מעצמו גם אם ידיעותיו רבות לא יוכל להשיג השראת השכינה, ומן הנמנע שיתעלה בעבודת ה'. ולכן דוקא כאן בתיאור תשובת ישראל ותיקון חטא העגל נרמז ענין זה של "כל המקבל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה", כי בלי רב אין שכינה ואין סיועיתא דשמיא.

ב. ובוה נבין את פירוש המאירי על דברי התנא "עשה לך רב" (אבות א, טז) "שאפילו חכם שבחכמים ראוי שישים לעצמו רב, ואף שאינו מוצא כמותו יעשה לו ארון משלמה הימנו אף שאינו ראוי להיות לו לרב". ולכאורה אם אותו רב פחות ממנו בידיעותיו מה יועיל לו כרב. ועל כרחך שהתועלת ברב אינה רק בידיעות ובהנהגות שלומד ממנו, אלא שחוק חקק ה' שהדרך להתעלות בעבודתו ית' היא באופן שיהיה לאדם רב, ולא יהיה הוא הרב של עצמו, ולכן גם הגדול שבגדולים צריך לעשות לעצמו רב. [וידוע על כמה וכמה גדולים שעשו להם רב אף שהיה צעיר מהם בשנים].

ג. והיות ש"עשה לך רב" הוא כלל גדול בתורה לכך היצר הרע תוקף את האדם דוקא בנקודה הזו, ומשפיע עליו לבל ישים לעצמו רב, או שלא יתבטל ולא יהא כפוף כיואת לרבו.

והן הן הדברים בענין יחס האברכים לראש הכולל או למנהל הכולל, וכפי שכתב בקונטרס עצם החיים (עמ' פח) "צא וראה שיש גימשאק מיוחד לדבר נגד ה"הלוך ולך" של ראש הכולל או מנהל הכולל, ומה שלא יעשה ירננו אודותיו שאת טובת עצמו הוא דורש. ואפילו במקומות שראש הכולל נותן יד חופשית לכל אברך, אם אך יקבע איזה כלל בו מותנית קבלת המילגה או תעריף המילגה [כמו הקפדה על שמירת סדרים וכיוצא בזה], כבר ימצאו מלעזים ומקטרגים על הוראותיו. ועל כרחך שענין זה נובע מכח הדחיה שיש בנפש האדם להכיר טובה לזולתו. ולמעשה קשה לשער את גדול המעמסה המוטלת על כתפי ראש הכולל או ההנהלה בארגון המילגות מדי חודש בחודשו, ולפעמים הלחץ טורדו אפילו בשנתו..."

גם זולת המילגות החודשיות, הלא בעצם העמדת הכולל יש ברכה גדולה. ויראה כל אחד בעצמו כיצד בבין הזמנים צריך להפעיל כוחות רבים כדי לשבת וללמוד. והמסגרת מביאה ברכה רבה ללימוד, נותנת סדר, ויוצרת ריתחא דאורייתא ודיבוק חברים. והרי כל זה הוא תחת ניצוחו של ראש הכולל, ומה מאד יש להכיר לו טובה על כך".

נהית בת פרי מוסאי ע"ה
עליזה בת חנה אלול ע"ה
מנחם צבי בן שרה ז"ל ע"ה פרש

פטר בן ארנולד דודידוון ז"ל
חנה בת שלמה שרעבי ע"ה
ראובן יעקב בן לבנה הודיה קלדרון ז"ל

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה
אהרן בן יחיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
צביה בת סרח ע"ה

ר' יצחק אלחנן הזמין את הבן למבחן חזון, וכשנכנס הלה אל ביתו קיבלו בחביבות יתירה ובהארת פנים, וקירבו במילים טובות. ואכן הבן התגלה ככלי מוכשר לרבנות, ומשנוכח ר' יצחק אלחנן בגאונותו ובבקיאותו בכל מכמני התורה הסכים שראוי הוא לרשת את אביו. והנה אין ספק שטלטולי הדרך השפיעו עליו ולאחר שנח מהם נתיישרה דעתו עליו. אך הגאון רבי יצחק זילברשטיין שפרסם מעשה זה בשם הגר"ח קניבסקי, הוסיף שמהנהגתו של ר' יצחק אלחנן שהאיר לו פניו וקיבלו בחביבות נלמד כמה חשובה הארת פני הרב ועד היכן היא מגעת.

רוצה להיות מפורסם ?

"ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר" (לד, ג)

פירש"י "ואיש לא יעלה עמך- (הלוחות) הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות, שלטה בהן עין רעה. אין לך מידה יפה מן הצניעות". והנה אם ללוחות היתה יפה הצניעות, ומשלא ניתנו בצינעא נשתברו, קל וחומר לבשר ודם שעל אף גדלותו בתורה יפה לו הצניעות, והפרסום רק מזיק לו וגורע ממנו. וכפי שמובא בספר מאחורי הפרגוד (עמ' 83) בשם מרן הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן, שחכמים רבים איבדו הרבה מכח החידוש שלהם מאז שהתפרסמו ונודע שמם בציבור.

ובספר ומתוק האור (מגילת אסתר עמ' 422) מובא בשם הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, שהגאון מוילנא התבטא על עצמו שאם לא היה מתפרסם היה גדל בתורה הרבה יותר ממה שהשיג כגאון מפורסם. ומכל מקום לא הצניע את עצמו כי ידע שהדור זקוק לו ולתורתו, ומסר נפשו בכך למען כלל ישראל הגם שהדבר יזיק לדרגתו האישית.

כמו כן סיפר על הרב ליפקוביץ על המגיד ממזריטש שפעם אחת שבת בעיירה קטנה. ובאותם ימים היה נהוג שכשבא תלמיד חכם לעיר השוחט מראה לו את הסכין לבדיקה אם הוא יודע להעמיד סכין, וכך יוכל אותו תלמיד חכם לסמוך על שחיטתו. וכן שוחט העיירה הגיע אל המגיד עם סכיניו, ובטרם הספיק להראות לו את הסכין אמר המגיד שהסכין כשרה, משום שהוא רואה עליה שם הוי"ה, זוהי עדות לכך שאותו שוחט מעולם לא הכשיל את הציבור באכילת טריפות.

החסידים ששמעו על מעלת השוחט לקחו אותו איתם לעיר ברוד כדי שיהיה שוחט העיר. לאחר זמן הגיע המגיד ממזריטש לעיר ברוד ואמר שהוא רוצה לראות את הסכין, אך הפעם הסכין לא מצאה חן בעיניו. החסידים התפלאו ושאלוהו "מה השתנה? הלא השוחט הוא אותו שוחט והסכין אותה סכין?". אולם המגיד השיב להם שהפרסום הזיק לאותו שוחט, ומרגע שהתפרסם וכבר לא היה אותו שוחט אלמוני מעיירה קטנה, שוב לא היתה שחיטתו מהודרת.

ב. והנה רבים שואפים להיות גדול הדור. ושאיפות הם דבר יסודי ובסיסי לכל מי שרוצה להתעלות בתורה. ברם, וכי גדול הדור בהכרח הוא שיהיה מפורסם? והרי כמה וכמה גדולי דורות שהיו ענקים בתורה נחבאו אל הכלים כל ימי חייהם ודבר זה לא הוריד כי הוא זה מגדלותם, ואדרבה נשמרו הם מפגיעתה הרעה של הפרסומת, וכמו כן ידוע שבכל דור ודור ישנם ל"ץ צדיקים נסתרים, ולמרות כל זאת לא מצוי כל כך מי ששואף להיות גדול הדור נסתר, ורבים שואפים להיות גדולי הדור נגלים ונודעים [ואם אפשר בתוספת גלימה הדורה מה טוב...].

ברם הערה זו לא נועדה להוריד ולגרוע מהשאיפה המחוייבת להיות כמה שיותר גדול בתורה, אלא כדי להציף ולהעלות נקודה הטעונה בירור אצל כל אחד ואחד, עד כמה השאיפה שלו היא שאיפה אמיתית ומוקקת לגדלות בתורה, או שמעורבת בה בקשת פרסום והילה. ולא עוד אלא שאיפה לגדלות ושאיפה לפרסום סותרות זו את זו. כי מי שמתפרסם גדלותו פחותה ממי שלא התפרסם, והגדולים שכן התפרסמו בחרו לעשות זאת במסירות נפש בעבור הכלל.

ובכל מקרה "מתוך שלא לשמה בא לשמה", ובמשך הזמן האדם מבין שהגדלות בתורה היא העיקר וכל שאר רעשי הרקע והצלצולים טפלים ובטלים בשמים.

ושם ציטט פסק של מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, ויבדלחט"א מרן הגאון רבי ניסים קרליץ (בסוף קונטרס חוט שני לחוה"מ, ניסן תשע"ה) שלגבי כיבוד סנדקאות במילת בנו, ראש הכולל קודם אפילו לגדול הדור מחמת חובת הכרת הטוב כלפיו.

והנה בקונטרס הנ"ל תלה את ההתנגדות מחמת הקושי להכיר טובה. אך לדברינו הרי שמלבד זאת נובעה הדבר מכח היצר, כי הסדרים והכללים הנקבעים על ידי הרבנים והנהלה נועדו לקדם את האברכים בתורה, והיות שהיצר הרע יודע עד כמה יכול הדבר לתרום לכל אברך, מעורר הוא בקרבו נרגנות ויהנות לכללים אלו. והחכם מבין שהכל נועד לטובתו, ובמקום לטעון שהרצפה עקומה מיישר הוא את עצמו...

הפתחי תשובה נגלה בחלום והעיד שבנו שהגיע למבחן הנו גאון מופלג

"ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו" (לג, יא)

במסכת ברכות (סג, ב) דרשו "ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים. אמר הקב"ה למשה, כשם שאני הסברתי לך פנים כך אתה הסבר פנים לישראל, והחזיר האהל למקומו". ופירש רבינו יוסף חיים זיע"א ב"בן יהוידע", שאם הרב יראה לתלמיד פנים צהובות יתפקח התלמיד ויתחכם ויאמר חידוש, מה שאין כן אם יראה לו פנים זועמות יטמטם לבו. ולכן אמר לו הקב"ה, כשם שאני הסברתי לך פנים ועל ידי כן נפתח לבך בתורה כן אתה הסבר פנים לישראל. ואם תישאר מחוץ למחנה הנה בזה אתה מראה להם פנים של זעם שניכר שאתה בכעס עמהם ולבם יטמטם".

הבה נשים לב במי מדובר כאן, במשה רבינו מקבל התורה מסיני ומוסרה לישראל, מי שידע כל רזי וסתרי תורה. ועליו מעידים חז"ל שהדבר שפתח את לבו בתורה הוא הארת פני ה' אליו, וממנו למדו לכל תלמיד ותלמיד שהצלחתו בתורה תלויה במידת הארת פני רבו אליו. הוי אומר שגם אם הרב גדול בתורה, אך יחד עם זאת הוא חמור סבר וקפדן וביקורתי ואינו מאיר פנים לתלמידיו הצלחתם בתורה מוטלת בספק רב.

ועל כן אמרו (אבות ב, ה) "לא הקפדן מלמד", כי לקפדן אין את היכולת להאיר פניו לתלמידים ולהרעיף עליהם חיבה ואהבה הפותחים את לבם בתורה. ובמסכת ב"ב (רבתי פרק ד הל' לא) אמרו "אמר אליהו זכור לטוב, לעולם אין התורה מתפרשת אלא ממי שאינו קפדן, ואף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן". ללמדך שכדי להיות רב ומורה טוב לא די בכשרון להסביר חומר לימודי אלא נחוצה גם היכולת להסביר פנים לתלמידים.

וכה חיוני הוא הדבר עד שאמר רבא (תענית ח, א) "אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל, בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים". ומצינו שאותו רבא היה נוהג לספר לתלמידיו מילתא דבדיחותא בתחילת השיעור (שבת ל, ב. ע"פ גירסת הילקוש מלכים ב' רמז רכז, ורבינו חננאל פסחים ק"ו, א שיהיה זה רבא ולא רבה) ויתכן שעשה כן כדי להסביר להם פניו, שאם ח"ו מישוהו מהם סבור שרבו מקפיד עליו, יראה הוא כיצד רבו שמח ומאיר לו פנים ועל ידי זה יבין היטב את השיעור.

ב. ומרן הגאון רבי חיים קניבסקי (לחנך בשמחה עמ' פ"ו) סיפר אודות הגאון ר' אברהם צבי אייזנשטט בעל הפתחי תשובה שכיהן כרב בעיר אוטיאן, וכאשר נפטר לבית עולמו וביקש בצוואתו שבנו ישב על כסאו לא הסכימו לכך בני העיר בטענה שהבן אינו גדול בתורה כאביו ואינו מתאים לרשת את כס הרבנות. לאחר דין ודברים הסכימו בני העיר שבנו של הפתחי תשובה יבחן אצל גאון הדור רבי יצחק אלחנן ספקטור והוא יקבע האם ראוי הוא לרשת את אביו.

כדי להגיע לעירו של ר' יצחק אלחנן עשה הבן דרך ארוכה מאד והיה עליו להיטלטל בדרכים. וכשהגיע סוף סוף אל בית הגאון שבחנו בהלכות יורה דעה לא עלה המבחן יפה. בלילה התגלה הפתחי תשובה לר' יצחק אלחנן בחלומו ואמר לו "דע לך שבני זה שבא להיבחן אצלך הוא גאון מופלג, והנו מוכשר ביותר לקבל את עטרת הרבנות שהיתה בידו. ולכן קרא לו שנית למבחן, וכשדעתו תהיה מיושבת עליו הוא יצליח מאד".

שיחות מוסר והשקפה על הפרשה מאת הרב ראובן גולן בעמדות ובאתר קול הלשון, או בטל' 03-6171001

[הקס 1-1-2-48-1-1. או 8 ואמרו את שם המרצה והקס 1-1]. השיחה המרכזית משודרת בשידור חי בקול הלשון ביום ה' ב-40:16 [בסיים השיחה ניתן להורידה לאחר כמה דקות מהאתר]. לקבלת העלון שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

לזכר יוסף בן דוד וציונה שלומי ז"ל ע"י בנו ר' יאיר שלומי הי"ו ♦ מרת לויט בת פרנקה אוהיון ע"ה

לע"נ זוהרה בת תמר גיילי ע"ה ♦ לולו בת יעיש אברהם ע"ה ♦ עזרי בן שרה ושלמה גדיס ז"ל ♦ חנה בת עזיזה בן ישי ע"ה

ויקטוריה בת טובה בן זקן ע"ה
רותי בת שמעה ע"ה ע"י אחיה רחמים יוסף
יחיא בן דוד דארף ז"ל

יצחק בן אליהו לוי ז"ל
מיכאל בן סופיה הררי ז"ל
אדייוו בת מוזל ע"ה ע"י שמלוב

מרים בת טאוס אליאס ע"ה
מרים בת שרה לביוב ע"ה
הלן בת סול עמר ע"ה